

۱۴۱۴ ۴۹

اکوسیستم‌ها و گردشگری

مولفین:

توران محمودزاده

(کارشناس ارشد، مدیر ریزی منطقه‌ای گردشگری موسسه آموزش عالی باختر ایلام، دبیر

دبیرستانهای شهرستان مهران)

مرحانه زکمری

(کارشناس ارشد برنامه ریزی منطقه‌ای گردشگری موسسه آموزش عالی باختر ایلام، دبیر

دبیرستانهای شهرستان ایلام)

زهرا رحمتی

(کارشناس ارشد برنامه ریزی منطقه‌ای گردشگری موسسه آموزش عالی باختر ایلام، دبیر

دبیرستانهای شهرستان ایلام)

لیلی منفردی

(کارشناس ارشد برنامه ریزی منطقه‌ای گردشگری موسسه آموزش عالی باختر ایلام، دبیر

دبیرستانهای شهرستان گیلان غرب)

دفتر (اشدین)

عنوان و نام پدیدآور	: اکوسیستم‌ها و گردشگری/ مولفین توران محمودزاده ... [و دیگران] .
مشخصات نشر	: تهران : راشدین ، ۱۳۹۴ .
مشخصات ظاهری	: ۱۷۷ ص .
شابک	: ۱۰۰۰۰۰ ریال 3-272-361-600-978 :
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: مولفین توران محمودزاده، فرحناز کمری، زهرا رحمتی، لیلی منفردی .
یادداشت	: کتابنامه .
موضوع	: گردشگری زیست محیطی
موضوع	: اکوسیستم
موضوع	: تنوع زیستی -- حفاظت
موضوع	: گردشگری زیست محیطی -- ایران
شناسه افزوده	: حمزه زاده، توران، ۱۳۵۵ -
رده بندی کنکره	: ۴۷۹۱/۳۳۸ : ۵/۱۵ ۱۳۹۴ الف ۷۴/گ۴
رده بندی دیویی	: ۴۷۹۱/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۸۰۳

■ انتشارات راشدین

عنوان کتاب:	اکوسیستم‌ها و گردشگری
■ مولفین:	توران محمودزاده - فرحناز کمری - زهرا رحمتی - لیلی منفردی
■ نظارت کیفی:	راهب عاری
■ نظارت فنی:	محمد معین عارف
■ صفحه‌آرا و طراح جلد:	افسانه حسن‌بیگی
■ چاپ و صحافی:	ناژو
■ نوبت چاپ:	اول-۱۳۹۴
■ شمارگان:	۱۰۰۰
■ شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۱-۲۷۲-۳
■ قیمت:	۱۰۰۰۰۰ ریال
■ نشانی:	میدان انقلاب - کارگر جنوبی - کوچه گشتاسب - پلاک ۴ واحد ۶
■ تلفن/ نمابر:	۶۶۴۰۸۲۲۴ - ۶۶۱۲۳۴۴۹

www.rashedin.info

Email: rashed1829@yahoo.Com

■ پایگاه اینترنتی:

■ پست الکترونیک:

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۳	انواع اکوسیستم از نظر ناقص یا کامل بودن چرخه مواد
۱۴	مکانیسم روند تولید در اکوسیستم
۱۶	اکوسیستم آب
۱۸	اکوسیستم بیابان
۲۵	ویژگی های آب و هوایی مناطق بیابان
۲۶	پراکندگی گیاهان در بیابانهای دنیا
۲۷	خاک بیابان
۲۸	جانوران مناطق بیابان
۲۸	گیاهان مناطق بیابانی
۲۹	جانوران و سازگاری آنها به خشکی
۳۰	گیاهان و سازگاری آنها به خشکی
۳۰	پتانسیلها و قابلیت های بیابان
۳۱	گرد و غبار بیابان - ریزگردها
۳۲	تفاوت کویر و بیابان
۳۷	چگونگی پیشروی کویر
۳۷	راههای پیشروی کویر
۴۴	زیباییها و جاذبه های گردشگری بیابانها و کویرهای ایران
۴۵	منابع طبیعی تجدید شونده
۴۶	کویر
۴۷	جاذبه های گردشگری
۴۸	جاذبه ها و زیبایی های کویر و بیابان
۵۳	عوارض و اشکال بیابانی به وجود آمده بر اثر باد
۵۴	عوارض و اشکال بیابانی به وجود آمده بر اثر آب و باد
۵۶	نمکزارهای لوت

۵۸	انواع بیابان:
۵۸	بیابانهای ساحلی: (littoral deserts)
۵۹	بیابانهای داخلی خشک
۶۰	بیابان های سرد
۶۰	سطح بیابان های جهان و ایران
۶۱	بیابانهای معروف جهان
۶۵	بیابان زدایی
۶۶	کوبیر
۶۶	تفاوت بیابان و کوبیر
۷۷	شهداد، گنج نهفت در لوت
۷۸	سفر به دشت کوبیر
۷۸	تخت عروس، نماد زیبایی کویر
۷۹	کوبیر مرکزی ایران
۸۰	کوبیر زیبای ورزنه قطب کوبیر گردی
۸۱	چشم انداز کوبیر
۸۱	پتانسیل های کوبیر ورزنه
۸۳	راههای ورود به منطقه
۸۶	اهمیت و نقش جنگل ها و توسعه گردشگری
۸۸	تاریخچه و طبقه بندی جنگل
۹۱	پراکندگی و انواع جنگل های جهان
۹۲	پراکندگی انواع جنگلهای ایران
۹۶	جنگل حرا؛ جاذبه توریستی هرمزگان
۹۸	اهمیت جنگل حرا
۱۰۰	خصوصیات آب در جنگل های حرا
۱۰۱	جنگلهای بارانی
۱۰۱	ویژگی جنگل های بارانی

۱۱۱	علل و پیامدهای تخریب جنگل های بارانی
۱۱۱	ارزش و اهمیت اکوسیستم های جنگلی هیرکانی (خززی)
۱۱۳	مقایسه جنگل های ایران و جهان
۱۱۴	وضعیت ایران در جنگل های آسیا
۱۱۵	جنگل های دنیا
۱۱۵	جنگل های آسیا
۱۱۶	گردشگری در خلیج فارس
۱۱۹	غفلت ما: راز ر طرفیت گردشگری دریایی
۱۲۲	بررسی اثرات زیست محیطی گردشگری
۱۲۵	بررسی آثار و پیامدهای گردشگری بر روی محیط زیست
۱۲۷	پوشش گیاهی
۱۳۳	حیات وحش
۱۳۵	اثرات زیست محیطی گردشگری بر واحل شهر رامسر
۱۵۰	گردشگری پایدار
۱۷۳	منابع و مأخذ

بوم‌سازگان^{۱۱} یا اکوسیستم) به انگلیسی (ecosystem: اشاره به گردآوری اجزا و روش‌هایی دارد که تشکیل دهنده و حاکم بر رفتار برخی زیر مجموعه‌های فضای زیستی می‌باشند. مفهوم ادراک شده این واژه معمولاً برای اشاره به عناصر حیاتی و غیر حیاتی و تعامل آن‌ها با یکدیگر در محیط‌های تعریف شده و بدون در نظر گرفتن محدودیت‌های ذهنی در خصوص بزرگ یا کوچک بودن آن منطقه، بکار می‌رود. از نظر بسیاری از مردم، اکوسیستم‌ها (مانند انواع دیگر سیستم‌ها) تحت حاکمیت قوانین علوم سیستم‌ها و علوم سایبرنتیک بوده و کاربری خاص آن‌ها در گردآوری ارگانیسم‌ها و اجزای مرتبط غیر جاندار می‌باشد. از نظر برخی دیگر، اداره معدنیاتی اکوسیستم‌ها توسط امور تصادفی، عکس‌العمل‌های برانگیخته شده آن‌ها در مواد غیر زنده و پاسخ‌های انعکاسی ارگانیسم‌ها انجام می‌پذیرد. بصورت عمومی می‌توان یک سیستم اکولوژیک را بعنوان یک اجتماع از ارگانیسم‌ها (گیاهان، حیوانات و دیگر ارگانیسم‌های زنده)؛ که با عنوان «اجتماع عناصر زنده» یا بایو کونوسیس (در نظر گرفت که بامید) یا بایوتوپ (در تعامل و زندگی بوده و بعنوان یک واحد بیقاعده عمل می‌نمایند) که همان تعامل بعنوان یک واحد پویا و پیچیده و یک «واحد اکولوژیک» می‌باشد.

تاریخچه

واژه اکوسیستم برای اولین بار در اثر منتشر شده اکولوژیست انگلیسی آرتور تنسلی به سال ۱۹۳۵ مورد استفاده قرار گرفت (۱۹۳۵). بهرحال، تولید این واژه به سال ۱۹۳۰ و توسط روی کلافام همکار تنسلی و کسی که از او درخواست شد تا نامی برای اشاره به اجزای فیزیکی و بیولوژیک محیط بعنوان یک واحد مشخص برگزیند، ریشه می‌گیرد. بعدها تنسلی استفاده از این واژه را در آثار بعدی خود گسترش داده و مفهوم اکوتوب را نیز بمنظور تعریف سه بعدی بافت اکوسیستم‌ها بدان اضافه نمود (تنسلی ۱۹۳۶). استفاده مدرن از این واژه از کار ریموند لیندمن در تحقیق کلاسیک وی روی دریاچه مینه سوتا، استخراج گردیده‌است (لیندمن، ۱۹۴۲). مفاهیم مرکزی لیندمن به نسبت‌های «سازمان‌های فعال» و «کار آئی انرژی اکولوژیکی» مربوط می‌گردید. این دیدگاه را ارتباط با توانمندیهای اکولوژیک بوده و همچنین می‌توان بعنوان خردگرایی محیطی از آن یاد نمود. این دیدگاه بعدها توسط اچ. تی. آودام، که گاه با نام «پدر» اکولوژی اکوسیستم‌ها خوانده می‌شود، در کشف نظام‌های انتقالی شناخته شده با عنوان سیستم اکولوژی، بکار گرفته شد.

از دیدگاه سیاسی

اکوسیستم‌ها بخصوص از منظر سیاسی اهمیت یافته‌اند، زیرا کنوانسیون تنوع زیستی (سی بی دی) توسط ۱۷۵ کشور به تصویب رسیده‌است، بر طبق تعریف این کنوانسیون «حفاظت از اکوسیستم‌ها، مسکن‌های طبیعی و حفظ جمعیت ماندگار انواع موجودات زنده در محیط اطراف بعنوان یکی از تعهدات الزام آور کشورهای تصویب کننده می‌باشد. این امر باعث ایجاد یک الزام سیاسی بمنظور شناخت

هویت اکوسیستم‌ها و روش‌های متمایز سازی آن‌ها بشمار می‌رود. بر طبق تعریف سی بی دی «اکوسیستم یک اجتماع پویا از گیاهان، حیوانات و جامعه عوامل میکرو-ارگانیسم و تعامل آن‌ها با محیط غیر زنده بعنوان یک واحد فعال می‌باشد». مفاهیم اولیه اکوسیستم عبارت بود از یک واحد فعال ساختارمند در موازنه جریان انرژی و ماده در میان عوامل تشکیل دهنده. از این نقطه نظر یک سیستم اکولوژیک یک سازمان عملیاتی پویا و یا «حالت یکنواخت» است. حالت یکنواخت بعنوان یک مرحله از پیدایش سیستم‌های اکولوژیک در نظر گرفته می‌شود که در آنارگانیسم‌ها در حالت توازن با یکدیگر و با محیط اطراف خود هستند. این توازن از طریق انواع مختلف تعاملات مانند شکار، انگل شناسی، همیاری، همزیستی، رقابت و یاد زدایس تنظیم می‌گردند. معرفی عوامل جدید چه از نوع غیر جاندار و یا جاندار به مجموعه اکوسیستم باعث ایجاد اثری نفاق افکن خواهد داشت. در برخی موارد، این امر منجر به فروپاشی اکولوژیک و مرگ عوامل طبیعی آن می‌شود. شاخه‌ای از علم اکولوژی که به این امر می‌پردازد را با نام سیستم اکولوژی می‌شناسیم. با چنین دیدگاه جبر گرایانه، - کیده اندیشه سلامت اکولوژیک سعی در اندازه گیری توانمندی و ترمیم ظرفیت یک اکوسیستم خواهد داشت. بدان معنی که یک اکوسیستم چه مقدار از حالت یکنواخت فاصله دارد.

دیدگاه اکولوژیست‌های جمعیتی

اکولوژیست‌های جمعیتی و تصادف گرایان دیگر، (دن بائر و ردینگوس، ۱۹۹۶)، اکوسیستم را بعنوان یک اظهار امور تصادفی و پاسخ‌های متقابل ارگانیسم‌ها در نظر می‌گیرند. از این رو، پیدایش اکوسیستم‌ها نتیجه دریافت پاسخ‌های لایتناهی

ارگانیزم‌ها به محرک‌های صادره از سوی عوامل غیر جاندار و جاندار محیط اطراف می‌باشد. حضور و یا غیبت جمعیت اکوسیستم صرفاً به موفقیت توانائی تولید مجدد و پراکندگی بستگی داشته و سطح جمعیت در مواجهه با رویدادهای تصادفی (شانس) نوسان خواهد داشت. هرچه شمار انواع موجودات یک اکوسیستم بیشتر باشد، شمار محرک‌ها نیز بالا تر خواهد بود. از منظر ریاضیات می‌توان این حالت را به این شکل نشان داد که شمار بالاتر عوامل مختلف متعامل، تمایل به تعدیل نوسانات در هر عامل تک را افزایش می‌دهد. از این دیدگاه، اکوسیستم‌ها تعدیل نگشته و توازنی در طبیعت وجود ندارد. تصادف گرایان این اصل را به رسمیت می‌شناسند که مکانیزم‌های مشخص ذاتی در طبیعت وجود دارند. از دیدگاه آنان این مکانیزم‌ها تعدیل کننده سطح جمعیت بوده و این عمل را عمدتاً از طریق رفتارهای داخلی به انجام می‌رسانند. اندروواتا و راج (۱۹۵۴) اعتقاد داشتند. تمایل رفتارهای داخلی به نگه داشتن سطح جمعیت در حدی خواهد بود که مسئله تهیه غذا در آن، عاملی تحدید کننده محسوب نگردد. از این رو، تصادف گرایان به رفتارهای داخلی بعنوان یک مکانیزم تعدیل کننده سطح جمعیت انواع شکل دهنده و نه یک مکانیزم تعدیل کننده سطح اکوسیستم، می‌نگرند.

مقدمه

گردشگری صنعتی است که رشد آن نیازمند شناخت و آگاهی کافی از عوامل موثر اقتصادی و اجتماعی فرهنگی در هر منطقه است. شهرستان زابل در حوزه شرق کشور در یک محیط کاملاً بیابانی در دشت تاریخی سیستان با ویژگیهای مهم طبیعی و تاریخی قرار دارد. نزدیکی به کشورهای پاکستان و افغانستان و همین‌طور برخورداری از طبیعت بکر و تاریخ کهن میتواند با مدیریت و برنامه ریزی صحیح علمی به قطب توسعه طبیعی و فرهنگی در کشور تبدیل گردد. تحلیلهای حاصل از مطالعات میدانی در مدل SWOT و همچنین تجزیه و تحلیل نقاط ضعف و فرصتها و تهدیدات نشان میدهد که محاربه بیابان حوضدار میتواند بعنوان یک محدوده مهم و ارزشمند در جذب گردشگران باشد. که در صورت ایجاد زیرساختهای مناسب و تبلیغات گسترده، زمینه اشتغالی برای کذاریه‌های زیربنایی را در این محدوده فراهم آورد. که مهمترین رهیافت توسعه پایدار اکوتوریسم خواهد بود. صنعت گردشگری امروزه نسبت به گذشته از تنوع بیشتری برخوردار شده است. امروزه گردشگران بجای سفرهای طولانی، سفر کوتاه مدت و مفید را در مقاصد گردشگری جستجو میکنند و بدنبال مقاصد بکر و دیدنی نرفته و متفاوت میباشند، آنها بر تعداد سفرهای خود افزوده اند. این نوع گردشگران توجه بیشتری بر محیط زیست مقاصد داشته، ارزش بیشتری را نسبت به هزینه کرد خود انتظار دارند و توقع خدمت رسانی بهتری را دارند. برای موفقیت در زمینه گردشگری، یک منطقه باید از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و زیست محیطی پایداری داشته و بمنظور برخورداری از پایداری، باید بدقت برنامه ریزی و مدیریت شود و عوامل مختلف را در ملاحظات خود مورد توجه قرار دهد.

اکوسیستم چیست؟

منظور از اکوسیستم مجموعه جانداران یک محیط به همراه کلیه عوامل و تشکیل دهنده‌های آن محیط است. بنابراین بطور خلاصه اکوسیستم را می‌توان با عبارت محیط و موجودات زنده آن تعریف کرد. و این واژه از دو کلمه Endological و System تشکیل یافته است که به معنای مجموعه موجودات زنده و محیط زندگی آنها می‌باشد.

مفاهیم کلی موجود زنده به تنهایی یک سیستم یا مجموعه منظم است و در عین حال ممکن است از سیستم‌های کوچکتر تشکیل یابد. وقتی موجودات زنده اجتماع و شکل می‌یابند رونق نظام‌مندی بین آنها پدیدار می‌شود و در نهایت وقتی همه موجودات زنده در یک محیط قرار می‌گیرند، یک سیستم بزرگتر را تشکیل می‌دهند که به دلیل وجود وابستگی‌ها و تونمند و هدفدار بین محیط و جانداران، این مجموعه سیستم اکولوژیک یا اکوسیستم نامیده می‌شود. استقرار پایدار هر اکوسیستم منحصر به مشارکت همه اجزای اصلی در ساختمان آن بستگی دارد. بدیهی است اگر مثلاً عوامل غیر زنده لازم وجود نداشته باشد، پایداری اکوسیستم هم، غیر ممکن خواهد بود.